

**ARTĂ TEATRALĂ, COREGRAFICĂ
ȘI MULTIMEDIA**

**THEATRICAL, CHOREOGRAPHIC ARTS
AND MULTIMEDIA**

**MONODRAMA DIN ULTIMELE DECENII – UN SPAȚIU PENTRU
EXPLORAREA PSIHOLOGICĂ PROFUNDĂ**

**MONODRAMA FROM THE LAST DECADES – A SPACE FOR DEEP
PSYCHOLOGICAL EXPLORATION**

OLGA TRIBOI²⁵,

doctorandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0009-0003-8458-6706>

SVETLANA TÂRȚĂU²⁶,

doctor, profesor universitar,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

E-mail: ²⁵olgagutu22@gmail.com

E-mail: ²⁶tartausvetlana2022@gmail.com

CZU 792.081:159.9

DOI <https://doi.org/10.55383/ca2025.07>

În ultimele decenii monodrama s-a impus ca un spațiu scenic ideal pentru explorarea psihologică profundă, prin care dramaturgii și actorii abordează teme complexe legate de identitate, traume personale, alienare și crize sociale. În articol se regăesc creațiile autorilor din spații est-europene, post-sovietic, România și Republica Moldova. Monodrama a fost utilizată de autori internaționali și est-europeni ca o platformă de exprimare a tensiunilor interioare. În țările post-sovietice, monodrama a devenit un gen esențial pentru abordarea conflictelor identitare și sociale. Dramaturgi precum Evgheni Grișkoveț în Rusia, Alexandr Viter în Ucraina, dar și Nicoleta Esinencu în Republica Moldova, au folosit monodrama pentru a reflecta complexitățile psihologice ale individului într-o lume în schimbare. În acest spațiu teatral, monodrama nu este doar un exercițiu de reflecție personală, ci și o formă de dialog cu societatea, un spațiu pentru a cerceta modul în care crizele istorice și politice influențează lumea interioară a individului. Astfel, monodrama din ultimele decenii oferă nu doar o introspecție psihologică profundă, ci și o oglindă a transformărilor sociale și culturale din întreaga lume.

Cuvinte-cheie: monodrama contemporană, explorare psihologică, crize istorice, A. Nelega, S. Kane, E. Grișkoveț, A. Viter, N. Esinencu

In the recent decades, monodrama has established itself as an ideal stage medium for deep psychological exploration, allowing playwrights and actors to address complex themes such as identity, personal trauma, alienation, and social crises. The article features the creations of authors from Eastern European, post-Soviet countries, Romania and the Republic of Moldova. Monodrama has been used by both international and Eastern European authors as a platform to express internal tensions. In post-Soviet countries, monodrama has become a vital genre for addressing identity and social conflicts. Playwrights such as Evgeny Grishkovets in Russia, Alexandr Viter in Ukraine, as well as Nicoleta Esinencu in the Republic of Moldova have utilized monodrama to reflect the psychological complexities of individuals living in a rapidly changing world. In this region, monodrama is not only a tool for personal introspection but also a form of dialogue with society, offering a space to explore how historical and political crises shape the inner world of the individual. Thus, monodrama in the recent decades provides not only profound psychological insight but also a mirror reflecting social and cultural transformations worldwide.

Keywords: contemporary monodrama, psychological exploration, historical crises, S. Kane, E. Grishkovets, A. Viter, N. Esinencu

Introducere

Monodrama, cu origini în tragedia greacă pre-eshiliană, s-a dezvoltat ca o formă teatrală ce a evoluat de la monologuri dramatice la un gen autonom, marcat de sincretismul dintre elemente verbale, muzicale, vizuale și terapeutice. De-a lungul timpului, monodrama a cunoscut transformări majore, fiind influențată de curente precum simbolismul, grotescul și teatrul absurdului. În secolul XX monodrama s-a consolidat ca gen autonom. V. Khalizev a scris: „În drama secolului XX, orientată pe principiile esteticii moderniste, monologul este adesea atât de important, încât vorbirea dialogică se retrage. Aceasta are loc în piese de teatru, în care înstrăinarea oamenilor unii de alții și de societate este percepută ca un fenomen universal și fatal inevitabil” [1 p. 211]. Samuel Beckett, prin piese precum *Ultima casetă a lui Krapp* și *Happy days*, a evidențiat complexitatea vieții interioare a personajului.

Totodată, Nicolai Evreinov, a propus ideea de „coemoție” [2] între personaj și spectator. Începând cu anii 1990, monodrama a devenit un spațiu al explorărilor dramatice, deconstruind structurile tradiționale. Textele moderne aduc în prim-plan participarea activă a publicului, transformând experiența teatrală într-un proces interactiv. În secolul XXI, aceasta și-a extins semnificația, devenind un fenomen cultural și artistic divers, utilizat nu doar în teatru, ci și în domenii non-teatrale precum arta contemporană, viața socială și politică. Monodrama modernă explorează identitatea individuală prin performance-uri, happening-uri și interacțiuni între genuri, reflectând tendința spre lirism, narativitate și integrarea factorilor socio-terapeutici. În articol sunt analizate monodrame din contextul actual, care înglobează o varietate de fenomene distincte în funcție de conținut, analizabile din perspectiva legilor teatrale.

Monodrama ultimilor 20-30 de ani din Europa de Est

Monodrama a fost adesea folosită în Europa de Est ca un instrument pentru explorarea alienării individului sub regimuri opresive. Regiunile aflate sub dominația regimurilor totalitare, fie naziste, fie comuniste, au dat naștere unei dramaturgii în care singurătatea și rezistența interioară au fost teme constante. Monodrama, prin natura sa minimalistă și intimă, a fost o formă potrivită pentru a atinge astfel de teme, permițând o concentrare profundă asupra conștiinței individului confruntat cu represiunea socială și politică. De fiecare dată când au fost create monodrame, s-a vorbit despre autoexprimarea sugestivă a artistului, poziția viziunii asupra lumii, disponibilitatea pentru experimentare. Ele apar în operele autorilor din diferite țări, direcții și stiluri, parțial independent unul de celălalt.

Una dintre cele mai proeminente figuri ale teatrului contemporan european este dramaturga lui Sarah Kane din Marea Britanie. În opera sa, Kane a abordat teme precum violența, alienarea, suferința mentală și trauma emoțională, folosind tehnici teatrale inovatoare și provocatoare. Deși piesele sale nu sunt exclusiv monodrame, ele deseori se concentrează pe un singur personaj sau pe experiențe de profundă izolare. *4.48 Psychosis*, de exemplu, este una dintre cele mai cunoscute piese de teatru contemporan, dar și una dintre cele mai provocatoare, atât din punct de vedere stilistic, cât și tematic. Este ultima lucrare a dramaturgei britanice, scrisă în 1999, înainte de sinuciderea sa. Textul este considerat o examinare detaliată a luptei cu depresia, suferința psihică și vulnerabilitatea umană. Piesa este formată dintr-un flux de gânduri, poezie, monologuri fragmentare și conversații sugerate. Acest format deschis permite interpretări variate și experimentale. Titlul face

referire la ora 4:48 dimineața, o oră despre care Kane spunea că este momentul de claritate maximă pentru cei care suferă de depresie.

Un alt cunoscut dramaturg european contemporan și un important reprezentant al monodramei nordice este Jon Fosse. În lucrările sale, Fosse folosește un stil minimalist și introspectiv, concentrându-se adesea pe personaje solitare care se confruntă cu întrebări existențiale și singurătate profundă. *Someone is going to come (Cineva va veni)* este o piesă care reflectă adesea aceste subiecte. Deși nu este o monodramă tradițională, fiind reprezentativă pentru modul în care Fosse utilizează liniștea și spațiul gol în explorarea emoțiilor și gândurilor unui personaj. Fosse reușește să redea cele mai intense emoții umane, precum anxietatea și neputința, folosind termeni simpli, inspirați din viața de zi cu zi. Această abilitate de a surprinde pierderea direcției în existența umană îl poziționează ca un inovator important al teatrului contemporan. Deși operele sale oferă adesea o perspectivă întunecată asupra vieții, ele sunt îmbogățite de o căldură subtilă, de un umor discret și o vulnerabilitate naivă, care contrastează cu imaginile dure ale condiției umane pe care le explorează. Fosse este considerat un succesor al lui Samuel Beckett sau al dramaturgiei lui Antonioni, iar piesele sale pun accent pe ceea ce nu se spune [3].

Din Austria vine Elfriede Jelinek, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură în 2004 [4], cunoscută pentru piesele sale provocatoare, adesea centrate pe critici sociale acerbe. Jelinek a folosit forma monodramei în operele sale pentru a prezenta personaje feminine complexe prinse în sisteme de durere și opresiune, pentru a reflecta asupra modului în care femeia este definită și constrânsă de rolul ei impus de societate. Monodrama sa *Jackei*, despre Jacqueline Kennedy Onassis, deconstruiește imaginea publică a lui Jackie, dezvăluind tensiunile interne și contradicțiile cu care se confruntă acest simbol feminin.

Dramaturgul german Marius von Mayenburg a abordat teme precum identitatea, societatea de consum și violența. În monodramele sale, cum ar fi *Der Hässliche (Urâtul)*, autorul folosește umorul negru și absurdul pentru a explora crizele personale și sociale. Deși piesa este gândită pentru mai multe personaje, este adesea montată într-un mod minimalist, apropiindu-se de stilul monodramei, deoarece accentuează singurătatea și criza interioară a protagonistului.

Regizorul și dramaturgul influențat de teatrul absurdului, precum Rafael Spregelburd din Argentina (care a lucrat frecvent în Europa), a explorat de asemenea forma monodramei. Piesele sale sunt adesea marcate de umor absurd și filozofic, interogând sensul vieții moderne și incapacitatea de comunicare. Lucrarea *Extravaganza* [5] face parte din ciclul său celebru intitulat *Heptalogia păcatelor capitale*, o serie de piese inspirate de cele șapte păcate capitale reinterpretate într-o cheie modernă și complexă. În acest ciclu, fiecare piesă

cercetează o temă centrată pe aspecte ale condiției umane, văzute printr-o lentilă filozofică, socială și culturală. *Extravaganza* corespunde păcatului „extravaganței”, un adaos modern la lista tradițională a păcatelor capitale. Spregelburd pune în scenă o reflexie asupra conflictului dintre individualismul extrem, consumismul exagerat și criza valorilor morale.

Monodramele românești recente reflectă o diversitate de teme și influențe care sunt adânc înrădăcinate în contextul social, politic și cultural al României contemporane. Aceste lucrări explorează condiția umană, conflictele interioare și relațiile dintre individ și societate, influențele fiind variate: de la tradițiile românești și europene, la mișcările culturale și sociale globale. Gianina Cărbunariu este o voce importantă în teatrul contemporan românesc, cunoscută pentru stilul său provocator, utilizat pentru abordarea temelor politice și sociale. Deși piesele ei sunt adesea colective și colaborative, monodrama a jucat un rol esențial în unele dintre creațiile sale. Piesa *Tipografic Majuscul* (2013) este bazată pe cazul real al lui Mugur Călinescu, un adolescent care a scris mesaje anti-comuniste pe zidurile din Botoșani în anii 80, este un exemplu de cum un singur personaj propune întreaga poveste, chiar dacă este înconjurat de alte voci. Lucrare, care îmbină documente autentice și performanța monologată puternică, abordează tensiunile politice din perioada comunistă și lupta individului împotriva represiunii.

Una dintre personalitățile literaturii dramatice contemporane din România este Alina Nelega, pseudonimul Alinei Cadariu. A devenit cunoscută pentru stilul său inovator și abordarea curajoasă a unor subiecte complexe precum identitatea, memoria colectivă și individuală, experiențele regimului comunist și condiția umană. Printre cele mai cunoscute lucrări sunt *Amelia respiră adânc* – o monodramă despre viața unei femei în timpul comunismului și după căderea acestuia. O altă lucrare este monodrama *Decalogul după Hess*. Piesa este construită în jurul personajului Rudolf Hess, unul dintre cei mai cunoscuți membri ai conducerii naziste din Germania, și atinge aspecte din viața, ideologia și izolarea acestuia. Hess este cunoscut atât pentru rolul său în regimul nazist, cât și pentru zborul său neautorizat în Scoția, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, într-o încercare de a negocia pacea. Alina Nelega pledează pentru crearea acestui personaj de către un actor „care meditează și se reculege, are dreptul la inspirație ca orice artist – și care transmite, în mod inteligent, emoția” [6]. În acest context autoarea dezvoltă o teorie proprie despre dramaturgia secolului XXI, pe care o numește „deteatralizare” [7]. Această teorie redefineste scriitura dramatică, concentrându-se pe esențializarea relației dintre text, autor și scenă.

Monodrama în creația autorilor din spațiul post-sovietic

Monodrama în creația autorilor din Rusia a devenit un instrument puternic de analiză și cercetare a temelor psihologice, sociale și politice. Într-o perioadă marcată de schimbări dramatice, atât pe plan intern, cât și internațional, monodrama a oferit un cadru potrivit pentru a reflecta asupra conflictelor personale și naționale. Dramaturgii ruși au folosit această formă teatrală pentru a examina teme precum identitatea, trauma colectivă, conflictul între individ și stat, dar și pentru a cerceta dilemele morale și existențiale ale epocii moderne. Evghenii Grișkoveț este probabil cel mai cunoscut dramaturg și actor rus contemporan care a revitalizat monodrama în Rusia. Grișkoveț este renumit pentru monodramele sale umoristice și pline de emoție, în care abordează teme cotidiene într-un mod reflexiv. Una dintre ele este *Cum am mâncat un câine* (1999). Este o monodramă autobiografică în care autorul își descrie experiențele personale, inclusiv perioada petrecută în marina sovietică. Textul este caracterizat de umor fin, ironie și un stil narativ intim, în care actorul se adresează direct publicului. Deși subiectul este aparent simplu, piesa atinge teme precum identitatea, maturizarea și relația individului cu trecutul său. Autorul utilizează umorul pentru a expune absurditatea vieții militare și a situațiilor la care a fost expus, subliniind ironia și lipsa de sens a acestora, din multe aspecte ale existenței umane. Autorul folosește un limbaj simplu, accesibil, evitând artificiile teatrale complexe. Această simplitate face ca monologul narativ să fie autentic. Ludmila Petrușevskaia este o altă figură importantă a teatrului și literaturii ruse contemporane, cunoscută pentru abordarea întunecată și adesea absurdă a vieții urbane în Rusia post-sovietică. În lucrările sale monodramatice, Petrușevskaia prezintă personaje marginalizate, adesea femei singure sau izolate, care se confruntă cu singurătatea și alienarea în cadrul unei societăți aflate în tranziție.

Monodrama în Ucraina s-a transformat într-un mijloc de abordare a temelor fundamentale legate de conflict, identitate, traumă și supraviețuire în contextul provocărilor politice și sociale. Alexandr Viter este un dramaturg și regizor ucrainean cunoscut pentru monodramele sale care pun accent pe relația dintre individ și stat. Lucrarea sa *Neașteptat de liniștit* este un text modern, caracterizat de un format experimental, care tratează agresiunea rusă împotriva Ucrainei ca pe o oportunitate de redefinire identitară pentru ucraineni. Autorul folosește elemente simbolice precum adăpostul antibombe și sunetele exploziilor îndepărtate, adăpostul devine un spațiu închis, periculos, care reflectă ruptura dintre trecut și prezent, iar conceptul „paginii goale” [8] simbolizează începuturile noi. Viter folosește acest spațiu ca loc al întrebărilor existențiale și al necesității de reîntregire personală.

Autorii moldoveni folosesc adesea monodrama pentru a aborda stările emoționale ale individului care se confruntă cu o societate în tranziție și cu un trecut care încă influențează prezentul. Dramaturgii cercetează frământările legate de identitatea

moldovenească, între influențele ruse și cele românești, între comunism și democrație, între Est și Vest. Piesele reflectă confuzia și dilema individului care se confruntă cu acest dualism cultural și politic. Un alt subiect esențial este migrația, care a afectat profund societatea moldovenească. Piesele abordează dificultățile și sacrificiile celor care pleacă în căutarea unui trai mai bun, dar și impactul emoțional al despărțirii de familie și de locurile natale. Moștenirea traumatică a regimului sovietic și a tranziției către capitalism și democrație este un alt subiect. Monodramele adesea critică ipocrizia politică și corupția endemică din societatea moldovenească. Piese precum cele ale Nicoletei Esinencu exprimă frustrarea față de stagnarea politică și de lipsa de schimbări reale. Personajele monodramelor – adesea persoane obișnuite – se confruntă cu dileme existențiale, reflectează asupra locului lor în lume și asupra relațiilor cu cei din jur. Nicoleta Esinencu este o dramaturgă inovatoare din Republica Moldova, cunoscută pentru abordările sale critice și provocatoare asupra problemelor sociale și politice, precum moștenirea comunistă și efectele tranziției post-sovietice. Lucrările sale se caracterizează printr-un ton puternic și adesea controversat, iar monodramele sale abordează subiecte care sunt rareori discutate deschis în societatea moldovenească. *FUCK YOU, Eu.ro.Pa* (2005) este probabil una dintre cele mai cunoscute lucrări ale autoarei și este un exemplu de monodramă provocatoare. Piesa este un monolog furios și deziluzionat despre viața în Republica Moldova post-comunistă și relația complexă dintre Est și Vest. Esinencu critică ipocrizia și corupția politică, în timp ce investighează sentimentele de alienare și identitate frântă într-o lume post-sovietică. În piesă, o tânără, în loc să scrie un eseu pe tema „Ce a făcut țara mea pentru mine și ce am făcut eu pentru ea?”, alege să scrie o scrisoare tatălui ei. Dar acest „tată” nu e doar un părinte – el devine o metaforă vie, un simbol al „țării de baștină”. Poate că el este chiar tatăl ei real sau poate întruchipează totul: statul, patria, familia. Scrisoarea se transformă într-un caleidoscop furios de perspective asupra Moldovei în epoca post-sovietică – o lume instabilă, în care nimic nu e sigur, iar totul pare să se destrame chiar înainte de a prinde contur. Câștigător al premiului românesc *DramAcum*, monologul asociativ internațional *FUCK YOU, Eu.ro.Pa!* a fost interzis după publicarea sa în Republica Moldova. Nicoleta Esinencu a fost numită „vocea furioasă a Moldovei” [9] după montarea piesei la Berlin. O altă lucrare este monodrama *Mame fără pi*dă* care contestă într-un mod radical normele impuse de instituțiile sociale, de la regulile învățământului public și privat, până la cele care dictează când să mănânci, când să vorbești și, mai ales, când să taci, când să te retragi și să uiți că ai avut vreodată ceva de spus. Aceste norme devin stereotipuri de comportament și manipulări ale unor reflexe de normalitate minimă în Republica Moldova unde educația copiilor este distorsionată iar orice

formă de opoziție este sever pedepsită – prin violență fizică, umilință, cu detenție, iar acei care conduc țara pot comite orice abuz doar pentru că sunt la putere.

Concluzii

Monodrama s-a impus ca o formă teatrală capabilă să analizeze stările emoționale, sociale și existențiale ale individului. Caracterul său minimalist facilitează concentrarea asupra unui singur personaj, dezvăluind profunzimea trăirilor interioare și complexitatea condiției umane. Această formă teatrală permite abordarea unor teme precum suferința, trauma, identitatea, alienarea, lupta cu opresiunea sau conflictul dintre valorile individuale și presiunile sociale. Autorii contemporani folosesc tehnici variate, de la umor negru și absurd, la reflexie poetică și stiluri experimentale. Deși ancorată în contexte culturale specifice, monodrama contemporană depășește granițele geografice prin abordarea unor teme precum criza morală, critica normelor sociale și căutarea sensului existenței, aspecte prezente în lucrările unor autori europeni precum Sarah Kane, Jon Fosse sau Elfriede Jelinek. Monodramele din România reflectă transformările sociale și istorice. Gianina Cărbunăriu propune subiecte legate de opresiunea politică și de justiția socială, utilizând tehnica documentării în creațiile precum *Tipografic Majuscul*. Alina Nelega, prin lucrarea *Amelia respiră adânc*, scoate la lumină efectele regimului comunist asupra individului și relația acestuia cu trecutul și prezentul. Monodramele din Europa de Est reflectă influențe regionale și internaționale, tratând teme legate de moștenirea comunistă, transformările sociopolitice identitare, ele integrează subiecte universale într-un context local specific. Evghenii Grișkoveț a adus o nouă dimensiune genului monodramatic prin faptul că a transformat povești aparent personale și mărunte în experiențe universale. El folosește umorul subtil pentru a ilustra absurditatea vieții cotidiene, iar lucrările sale reușesc să creeze o legătură emoțională cu spectatorul. Dramaturgii moldoveni se concentrează pe dilemele bazate de identitatea culturală, migrație și corupție. Personajele sunt adesea indivizi obișnuiți, care se confruntă cu traume personale și sociale într-un context politic tensionat. Lucrările Nicoletei Esinencu reflectă frustrarea și revolta unei generații marcate de instabilitate. Monodrama, prin structura sa minimalistă, elimină artificiile teatrale complexe, accentuând relația dintre text și spectacol, transformând experiența teatrală într-o introspecție colectivă.

Referințe bibliografice

1. ХАЛИЗЕВ, В.Е. *Драма как род литературы (поэтика, генезис, функционирование)* [online]. [accesat 20 oct. 2024]. Disponibil: <https://reallib.org/reader?file=670702&pg=106>

2. ЕВРЕЙНОВ, Н.Н. Введение в монодраму [online]. В: *Lib.ru/Классика*: [site] [accesat 13 oct. 2023]. Disponibil: http://az.lib.ru/e/ewreinow_n_n/text_0070oldorfo.shtml
3. Jon Fosse: the writer of silence [online]. In: *rfi*: [site]. [accesat 25 oct. 2024]. Disponibil: <https://www.rfi.fr/en/international-news/20231005-jon-fosse-the-writer-of-silence>
4. JELINEK, E. Facts [online]. In: *The Nobel prize*: [site]. [accesat 25 oct. 2024]. Disponibil: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2004/jelinek/facts/>
5. СПРЕГЕЛЬБУРД, Р. Экстравагантность: монопьеса [online]. В: *Театральная библиотека Сергея Ефимова*: [site]. [accesat 25 oct. 2024]. Disponibil: <https://theatre-library.ru/authors/s/spregelburd>
6. ROTESCU, E.A. Amelia – un epilog necesar [online]. In: *Liter Net*: [site]. [accesat 27 oct. 2024]. Disponibil: <https://editura.liternet.ro/carte/161/Alina-Nelega/Amalia-respira-adanc.html>
7. NELEGA, A. Amalia la Odeon – Scrisori întredeschise (II) [online]. In: *Liter Net*: [site]. [accesat 27 oct. 2024]. Disponibil: <https://agenda.liternet.ro/articol.php?art=1463>
8. BONDAREVA, E. WAR, MEMORY, THEATER IN THE PLAY OF ALEXANDR VITER „SUNSUDENTLY QUIET” [online]. [accesat 2 noiembrie 2024]. Disponibil: <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/17909>
9. POTTER, N. Dramatist Nicoleta Esinencu on her “angry voice” and Berlin breakthrough [online]. In: *THE BERLINER*: [site] [accesat 2 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://www.the-berliner.com/stage/nicoleta-esinencu-interview/>